

دانش و کنش زنان در مکان‌سازی: مرور دو تجربه

الهه پژوتن*

مقدمه

مکان مقوله‌ای چندوجهی است که کیفیت آن مؤثر بر و متأثر از کیفیت زندگی مردم است. پرداختن به این پدیده‌ی ناتمام و در حال تحول با نگاهی ویژه به کنشگران دخیل در فرایند مکان‌سازی می‌تواند زمینه‌ی مناسبی را برای درک بهتر ابعاد آن به دست دهد. زنان به‌عنوان یکی از گروه‌های دخیل در فرایند مکان‌سازی همواره توانسته‌اند در مراحل مختلف این فرایند نقش‌آفرینی کنند و در زندگی یا مرگ مکان‌ها اثرگذاری چشمگیری داشته باشند. توجه به این جایگاه کلیدی، شناسایی مؤلفه‌های دانش این گروه و بهره‌گیری از آنها در محله‌های ناکارآمد شهرها به‌ویژه سکونتگاه‌های خودانگیخته^۱ و خودساخته^۲ که منابع محدودی (سرمایه اقتصادی، قدرت سیاسی، دانش و فناوری‌های روز و مواردی از این دست) در اختیار ساکنان آنها قرار دارد، بسیار حیاتی‌تر از سایر نقاط شهر است. بنابراین در این پژوهش سعی شده است با مرور اجمالی ادبیات نظری، ضمن تبیین جایگاه زنان در فرایند مکان‌سازی

در سکونتگاه‌های خودساخته، با بررسی دو فضای عمومی در این سکونتگاه‌ها نقش و ابعاد اثرگذاری زنان در ارتقای کیفیت زندگی در این مکان‌ها مورد مذاقه قرار گیرد. رویکرد این پژوهش در بررسی نمونه‌های موردی کیفی بوده و حسب مورد در مصاحبه و مشاهده از روش‌های متناسب استفاده شده است.^۳

۱- مکان‌سازی و زندگی روزمره

مکان‌سازی^۴ یک فرایند مستمر و دائماً در حال تحول است که مکان به‌عنوان فراورده‌اش را به «محصولی تمام‌نشده» (Arovat, 2002) می‌داند. یکی از دلایل تحول مداوم مکان اثرپذیری آن از کنش‌های روزمره مردمی است که زندگی روزانه خود را در ارتباط با آن می‌گذرانند. هر نوع مواجهه‌ای با چالش‌های روزمره به تعریفی متمایز از مکان برای افراد و گروه‌های مختلف منتهی می‌شود، تصاویر متفاوتی را از مکان‌ها به ذهن متبادر می‌کند، به رفتارهای متنوعی شکل می‌دهد و در نهایت حیات و ممات مکان‌ها را رقم می‌زند. در دوره‌های مختلف، رویکردهای متنوعی در تعریف

* دانشجوی دکتری طراحی شهری

Elahe.pazhoutan@gmail.com

1- spontaneous settlement

2- self-made settlement

۳- نتایج این پژوهش در بخش نمونه‌ی موردی برگرفته از ارزیابی‌های میدانی صورت‌گرفته در دو دوره برنامه‌ی جستار کیفیت در تجربه‌ی بازآفرینی شهری است که شرکت عمران و بهسازی شهری ایران از سال ۹۳ تا سال ۹۶ آن را انجام داده است. برای آشنایی بیشتر با فرایند این برنامه به ویژه‌نامه‌های نشریه‌ی هفت‌شهر با موضوع دو دوره‌ی این رویداد مراجعه شود.

4- placemaking